

Л.П.Радченко

ПРІОРИТЕТИ ТА РИЗИКИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Автор досліджує теоретичні та практичні питання забезпечення економічного зростання в національній економіці України, необхідність активізації інноваційного розвитку, підвищення конкурентоспроможності українських товарів і послуг в умовах глобалізації. Розглядаються досвід і засоби досягнення високої конкурентоспроможності національних економік в провідних країнах світу. Досліджується динаміка рейтингових позицій української економіки за глобальним індексом конкурентоспроможності (GCI) і глобальним індексом інновацій (GII) в світовій економіці. Аналізуються напрями та основні ризики щодо економічного зростання в національній економіці та пропонуються певні шляхи удосконалення макроекономічної політики України.

Ключові слова: економічне зростання, інноваційний розвиток, ризики економічного зростання, конкурентоспроможність національної економіки, глобальна економіка, рейтинг української національної економіки за глобальним індексом конкурентоспроможності (GCI), державна макроекономічна політика.

Автор исследует теоретические и практические вопросы обеспечения экономического роста в национальной экономике Украины, необходимость активизации инновационного развития, повышения конкурентоспособности украинских товаров и услуг в условиях глобализации. Рассматриваются опыт и средства достижения высокой конкурентоспособности национальных экономик в экономически развитых странах мира. Исследуется динамика рейтинговых позиций украинской экономики на основе глобального индекса конкурентоспособности (GCI) и глобального индекса инноваций (GII) в мировой экономике. Анализируются направления и основные риски реализации экономического роста в национальной экономике, предлагаются определенные пути совершенствования макроэкономической политики Украины.

Ключевые слова: экономический рост, инновационное развитие, риски экономического роста, конкурентоспособность национальной экономики, глобальная экономика, рейтинг украинской национальной экономики на основе глобального индекса конкурентоспособности (GCI), государственная макроэкономическая политика.

The author investigates the theoretical and practical issues of ensuring economic growth in the national economy of Ukraine, the necessity to intensify innovation development, the increase of competitiveness of Ukrainian goods and services under globalization conditions. The experience and means of achieving high competitiveness of national economies in the economically developed countries of the world are considered. The dynamics of Ukrainian economy rating positions according to the Global Index of Competitiveness (GCI) and the Global Indicator of Innovation (GII) in the global economy is studied. The trends and main risks of economic growth realization in the national economy are analyzed, certain ways of perfection of macroeconomic policy of Ukraine are offered.

Key words: *economic growth, innovation development, risks of economic growth, competitiveness of the national economy, global economy, rating of the Ukrainian national economy according to the Global Index of Competitiveness (GCI), state macroeconomic policy.*

Постановка проблеми. Досягнення розвинених країн щодо забезпечення високого рівня добробуту та умов життя населення спирається на створення засад для сталого економічного зростання національної економіки на інноваційній основі, на розширення можливостей залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій та підвищення конкурентоспроможності товарів національного виробництва. Міжнародні економічні організації систематично досліджують процес розвитку глобальної економіки та позиції різних країн світу. Їх дані є важливими індикаторами в аналізі основних тенденцій розвитку глобальної економіки.

Україна, маючи значний потенціал природних ресурсів, людського капіталу, за рейтинговими показниками займає незадовільні позиції. Покращення цих позицій потребує здійснення реформ, відновлення економічного зростання, підвищення ефективності державної макроекономічної політики. Без рішучих дій і змін у розвитку національної економіки Україна не зможе вирішувати важливі соціальні питання та займати гідне місце в глобальній економіці. Дослідження питань забезпечення інноваційного розвитку, економічного зростання, розробки та реалізації на сучасному етапі ефективної макроекономічної політики є надзвичайно актуальними, тому вони знаходяться в центрі уваги як науковців (економістів, соціологів, політологів), так і політиків.

Аналіз актуальних досліджень. Дослідження теоретичних питань, що стосуються макроекономічної політики держави, яка спрямована на підтримку інноваційного розвитку, економічне зростання, підвищення конкурентоспроможності національної економіки знаходимо в роботах західних вчених, серед яких П.Кругман, С.Ліндер, Р.Лукас, П.Самуельсон, Р.Солоу, Е.Тоффлер, Я.Тімберген, Й.Шумпетер, Б.Олін, М.Портер, Д.Сакс, Л.Саммерс, Дж.Харт, Е.Хекшер та ін. Викликає теоретичний інтерес сучасне дослідження норвезького економіста Е.Райнерта, який доводить, що багаті країни стали багатими завдяки поєднанню державного регулювання з протекціонізмом та стратегічними інвестиціями, а не завдяки вільній торгівлі, саме такий підхід забезпечив успішний економічний розвиток значної кількості країн світу [4]. Цікавими є висновки і пропозиції канадських дослідників Г.Макстона і Й.Рандерса щодо керування економічним розвитком для зменшення безробіття, нерівності та змін клімату [2]. На дослідження проблем розробки моделей макроекономічної політики, підвищення конкурентоспроможності національної економіки та рівня життя населення країни в умовах глобалізації спрямовують наукові роботи українські та російські вчені: Я.Б.Базилюк, Г.І.Башнянин, Ю.В.Бицюра, А.С.Гальчинський, В.М.Геєць, Я.А.Жаліло, Б.Є.Кваснюк, П.О.Куцик, О.І.Ковтун, Д.Г.Лук'яненко, Л.Я.Міщенко, О.С.Шнипко та ін. Оpubлікована значна кількість наукових розробок з даної проблеми, але вона потребує подальших досліджень з урахуванням нових глобалізаційних викликів та внутрішніх і зовнішніх ризиків для України.

Метою даної статті є дослідження теоретичних і практичних питань макроекономічної політики в Україні з урахуванням завдань забезпечення економічного зростання, формування конкурентоспроможності національної економіки в сучасних умовах нових ризиків та глобалізаційних викликів.

Виклад основного матеріалу. Аналіз розвитку глобальної економіки свідчить про те, що відновлення економічного зростання після останньої світової кризи в постіндустріальних країнах здійснювалось на підставі

активізації макроекономічної політики та використання неоіндустріальних стратегій, які спрямовані на розвиток інноваційних процесів та високотехнологічних галузей для підвищення конкурентоспроможності національних економік.

В трансформаційній економіці України, не зважаючи на її значні потенційні можливості, таких умов соціально-економічного розвитку не створено, що аналізувалось в інших наукових дослідженнях [5]. Разом з тим, сучасна державна макроекономічна політика стратегічно націлена на забезпечення економічного зростання і сталого розвитку, сприяння підвищенню інноваційності та конкурентоспроможності національної економіки. В практичній реалізації визначених пріоритетів присутні значні перешкоди, ризики, виклики, що потребує аналізу, врахування та, за можливістю, викорення.

На найближчу перспективу в Україні прогнозується відновлення економічного зростання [6; 7]. Так, в Бюджеті України на 2018 рік передбачається зростання ВВП на 3%, індекс споживчих цін – 109%, індекс цін виробників – 110,3%, рівень безробіття населення (15-70 років) – 9,1%. Визначені також пріоритети: зростання національної економіки та підвищення доходів населення; посилення обороноздатності країни; підтримка аграрного сектору та будівництво доріг; децентралізація та енергоефективність; розвиток людського капіталу, освіти, науки, медицини, культури [1].

Міжнародне рейтингове агентство S&P очікує прискорення зростання реального валового внутрішнього продукту (ВВП) України в 2018 році до 3,1%. Однак в наступні роки – 2019-2021 рр. очікується його уповільнення до 2,9%. Не дивлячись на помітне в останні два роки зростання економіки, показник ВВП на душу населення (2,6 тисяч доларів у 2017 році) становить всього 67% відповідного показника в передкризовому 2013 році і є другим найбільш низьким показником серед країн Європи [10].

Міжнародний валютний фонд погіршив прогноз економічного зростання України на 2019 рік - з 4 % до 3,3 %. Водночас прогноз зростання ВВП на 2018 рік залишився поки що незмінним - 3,2 % [3].

Мають місце різні оцінки і погляди на поточні процеси соціально-економічного розвитку та макроекономічну політику. Наприклад, економічний експерт В.Скаршевський підкреслює, що закладене у Бюджеті України на 2018 рік зростання ВВП на 3% насправді говорить про стагнацію економіки. Аргументи він наводить такі: світова економіка зросте на 3,7%, розрив між українською економікою і світовою збільшиться ще більше; країни, що розвиваються, такі як Україна, за прогнозами мають зрости на 4,9%, виходить, що вони будуть зростати у 1,5 рази швидше, і це на тлі того, що в 2014-2015 роках Україна «провалилась» на 17% [8].

Які ж перешкоди здійснюють найбільший вплив, заважаючи прискоренню та становленню сталості соціально-економічного розвитку в Україні? Перш за все привертає увагу аналіз інтегральних оцінок ризиків розвитку національної економіки України на сучасному етапі, таблиця 1. Ризики визначались на підставі опитування фахових експертів та встановлення консенсус-оцінки внутрішніх і зовнішніх ризиків як медіани, за інтегральним максимальним значенням – 16 та представлені Міністерством економічного розвитку та торгівлі України [7].

Оцінка ризиків проводилась за критеріями: ймовірність реалізації конкретного ризику та вплив ризику на українську економіку. Серед внутрішніх ризиків, на думку експертів, яка є обґрунтованою і з нею слід погодитись, основне значення мають такі ризики як недостатньо швидке проведення реформ, дефіцит енергетичних ресурсів, збереження низької кредитної активності комерційних банків. Їх вплив має високий рівень впродовж 2018 – 2021 рр.

Найбільш впливовими на весь період серед зовнішніх ризиків будуть посилення гібридних загроз і активне військове протистояння та декілька ризиків, пов'язаних з недостатнім забезпеченням інвестиціями і

**Динаміка інтегральних оцінок ризиків розвитку
національної економіки України на 2018 – 2021 роки**

Ризики	Інтегральна оцінка (максимальне значення - 16)			
	на 2018 р. станом на 09.2017 р.	на 2019 р. станом на 04.2018 р.	на 2020 р. станом на 04.2018 р.	на 2021 р. станом на 04.2018 р.
Внутрішні ризики				
Недостатньо швидке проведення реформ	13	13	12	11
Значне зростання дефіциту державного бюджету	8	9	8	7
Повільні приватизаційні процеси	9	6	5	5
Дефіцит енергетичних ресурсів в країні	11	11	9	8
Зростання дефіциту НАК «Нафтогаз України»	4	5	6	5
Логістичні проблеми у вантажному залізничному транспорті	5	6	4	4
Збереження низької кредитної активності комерційних банків	10	10	8	6
Поширення неплатоспроможності реального сектору економіки	10	10	9	8
Посилення девальваційних тенденцій на валютному ринку	8	7	6	7
Зростання негативних очікувань економічних агентів	9	11	9	9
Посилення інфляційних процесів	x	8	7	8
Загострення ситуації з трудовою діяльністю (посилення трудової міграції та біженці)	x	8	7	6
Оптимізація трудових ресурсів та погіршення стану ринку праці	x	10	8	7
Значний перегляд соціальних стандартів у бік підвищення	x	9	6	5
Посилення диспропорцій між зростанням попиту населення та недостатнім зростанням пропозиції з боку вітчизняного виробництва	x	9	6	5
Посилення конкуренції на внутрішньому ринку через збільшення з ЄС	8	7	8	8
Зовнішні ризики				
Повільне відновлення розвитку світової економіки та збереження низьких цін на сировинних ринках	8	9	9	9
Дефіцит зовнішнього фінансування та звуження доступу до міжнародних ринків капіталу	10	9	9	9

Неотримання запланованого фінансування від МВФ	8	8	8	9
Надходження незначних обсягів донорської допомоги	9	7	6	6
Згорання іноземними компаніями інвестиційних планів або перенесення термінів їх реалізації на майбутній період	9	7	7	8
Впровадження додаткових санкцій з боку РФ до України	6	7	5	5
Впровадження додаткових торговельних обмежень з боку України до РФ	7	9	7	7
Звуження зовнішніх ринків збуту через високу конкуренцію	7	12	8	7
Посилення гібридних загроз національній безпеці України, у т.ч. активне військове протистояння на сході країни	9	7	5	5

Джерело: складено автором на підставі: Україна: перспективи розвитку (Консенсус-прогноз) /Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – 2018. – № 46. – С.22-23.

фінансуванням національної економіки, в тому числі дефіцит зовнішнього фінансування та звуження доступу до міжнародних ринків капіталу, збереження низьких цін на світових сировинних ринках.

В реалізації такого важливого напрямку макроекономічної політики як підвищення конкурентоспроможності національної економіки необхідно враховувати ризики, які аналізуються при дослідженні її позицій в глобальній економіці.

За визначенням Європейської економічної комісії ООН, для досягнення високого рівня конкурентоспроможності країни повинні виконувати умови: 1) експортери мають зберігати та збільшувати свою частку на зовнішніх ринках; 2) середня питома вартість експорту країни має збільшуватися; 3) в обсязі експорту частка продукції з високою доданою вартістю та з використанням сучасних технологій має постійно зростати.

Аналіз експортних можливостей України показує, що дотримання цих вимог є складним. Головна проблема нашої економіки в тому, що вона в основному виробляє і експортує сировину, а імпортує готову продукцію, отже

українська економіка залежить від кон'юктури та її змін на сировинні товари на світових ринках.

За даними Всесвітнього Економічного Форуму про рейтинг національних економік за індексом глобальної конкурентоспроможності (GCI), який використовується як інтегральний показник порівняльної конкурентоспроможності країн, Україна посіла у 2016-2017 рр. 85 місце серед 138 країн. У 2015 – 2016 рр. Україна займала 79 місце серед 140 країн світу, отже, спостерігається тенденція до зниження її позицій, оскільки у 2005 р. це було 64 місце. Найвищі місця займають: Швейцарія – 1 місце, яка не втратила його з попереднього рейтингу. Далі йдуть Сінгапур та США.

Таблиця 2

**Складові індексу глобальної конкурентоспроможності
(GCI) України у 2016-2017 рр. (із 138 країн)**

Складові індексу глобальної конкурентоспроможності	Місце у рейтингу	Значення індексу
Субіндекс А: Базові вимоги	102	4,0
Якість інститутів	129	3,0
Інфраструктура	75	3,9
Макроекономічна стабільність	128	3,2
Охорона здоров'я і початкова освіта	54	6,0
Субіндекс В: Підсилювачі ефективності	74	4,0
Вища освіта і професійна підготовка	33	5,1
Ефективність ринку товарів та послуг	108	4,0
Ефективність ринку праці	73	4,2
Рівень розвитку фінансового ринку	130	3,0
Технологічна готовність	85	3,6
Розмір ринку	47	4,4
Субіндекс С: Інновації та розвиток	73	3,5
Конкурентоспроможність бізнесу	98	3,6
Інновації	52	3,4
Глобальний індекс конкурентоспроможності	85	4,0

Джерело: складено за: The Global Competitiveness Index 2016–2017 - [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://reports.weforum.org/pdf/gci-2016-2017/WEF_GCI_2016_2017_Profile_UKR.pdf

Європейські країни продовжують переважати в першій половині рейтингу серед найбільш конкурентоспроможних економік світу.

Аналіз складових глобального індексу конкурентоспроможності національної економіки України, представлених у таблиці 2, свідчить про те, що тільки деякі з них мають позитивну тенденцію: зміни позиції у вищій освіті (33 місце, у 2015 р. – 34) за рахунок зростаючої кількості випускників з вищою освітою; розмір ринку (47 місце, у 2015 р. – 45), інновації (52 місце, у 2015 р. – 54) за рахунок інноваційного потенціалу, науково-дослідницького персоналу [9].

Найбільш проблемні складові індексу конкурентоспроможності нашої економіки, що посилюють ризики успішного соціально-економічного розвитку суспільства, є такі: якість інститутів, макроекономічна стабільність, ефективність ринку товарів та послуг, рівень розвитку фінансового ринку, ефективність ринку праці, технологічна готовність, конкурентоспроможність бізнесу, на який впливає політична нестабільність, обмежений доступ до фінансів, корупція, державна бюрократія.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Дослідження пріоритетних напрямів сучасної макроекономічної політики України показали їх орієнтованість на забезпечення активізації економічного зростання та посилення позицій національної економіки в глобальній економіці. Разом з тим, проведений аналіз дозволив виявити наявність значних внутрішніх та зовнішніх ризиків успішного соціально-економічного розвитку України. Розгляд можливостей підвищення ділової активності макроекономічних суб'єктів та конкурентоспроможності національної економіки дозволяють зробити висновок про необхідність подальшого дослідження і практичного посилення державного регулювання макроекономічних процесів, особливо звернувши увагу на підвищення конкурентоспроможності розвитку бізнесу, введення в практику бізнесу соціальної відповідальності, стабілізацію фінансового сектора, підвищення здатності країни утримувати «таланти» та зменшення інтенсивності зовнішньої трудової міграції, покращення якості інститутів, зниження рівня корупції та бюрократії.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Бюджет 2018. Бюджет економічного зростання. Інфографіка - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/>
2. Макстон Г., Рандерс Й. У пошуках добробуту. Керування економічним розвитком для зменшення безробіття, нерівності та змін клімату [текст]/ Г.Макстон, Й. Рандерс. – Київ: Пабулум, 2017. – 320с.
3. МВФ: прогноз для України на 2018-2019 рр.- - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://tsn.ua/groshi/mvf-pogirshiv-prognoz>
4. Райнерт Э.С. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными [Текст] / Пер. с англ. Н.Автономовой; под ред. В.Автономова; Гос. ун-т – Высшая школа экономики. – М.: Изд. дом Гос ун-та – Высшей школы экономики, 2011. – 384 с.
5. Радченко Л.П. Підвищення конкурентоспроможності національної економіки як умова входження в глобальний економічний простір // Зб. наук. пр. Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди «Економіка»: Зб. наук. пр./За заг. ред. акад.НАПН України І.Ф.Прокопенка. – Харків: ХНПУ, 2017. – Вип. 17. – 160с. - (С. 91-99).
6. Стратегія сталого розвитку "Україна - 2020" - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
7. Україна: перспективи розвитку (Консенсус-прогноз) /Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – 2018. – № 46. – 36с. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>
8. Якою буде економіка у 2018 році: експертний прогноз 2 січня 2018 року - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.unn.com.ua>
9. The Global Competitiveness Index 2015–2016 - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/the-global-competitiveness-index-2015-2016/>
- 10.S&P змінили прогнози щодо України - [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://24tv.ua/novini_ekonomiki_tag1123